

La traducció i la independència de la llengua

Lluís Jou

Director general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya

La celebració d'aquestes II Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística, que tenen per objecte de debat el tema de la traducció i la llengua estàndard, coincideix en el temps amb el debat mediàtic a l'entorn del doblatge al català de *Harry Potter i la pedra filosofal* i em sembla bo relacionar ambdues coses perquè l'activitat de la traducció incideix de manera significativa en el nostre pa de cada dia comunicatiu.

Des del doblatge o la subtitulació de les pel·lícules als anuncis dels opís i les tanques que potser hem trobat en venir o algun dels diaris que hem mirat o fullejat abans d'entrar, ens hem trobat amb un bon nombre de textos que són traduccions.

La traducció ha estat sempre un signe de vitalitat d'una llengua, tant si la llengua és llengua de partida com si és llengua d'arribada. Això és acceptat de manera general llevat de casos puntuals, com és ara el del doblatge de pel·lícules, en què és discutida per raons purament extralingüístiques.

És evident que si la creació literària i científica produïda originalment en una comunitat lingüística en la seva llengua pròpia és molt traduïda a d'altres llengües, això és una mostra de l'interès que la producció en aquesta llengua genera a l'exterior. El nombre de traduccions és una mostra no tan sols de la vitalitat de la llengua sinó també del dinamisme de la societat que s'hi expressa i, sobretot, del seu poder econòmic, pes demogràfic i influència política. En aquest punt, és bo de recordar que segons dades de la UNESCO en el darrer informe que fins ara ha fet públic, que corresponen a l'any 1994, el català és la desena llengua més traduïda del món com a llengua de partida.

Les traduccions com a llengua d'arribada també són un signe irrefutable, de vitalitat i provoquen un enriquiment clar de la llengua i de la cultura de què es tracta. El cas de les traduccions catalanes de l'*Odissea* de Riba o de la *Divina Comèdia* de Sagarra en són una mostra ben il·lustrativa. És per mitjà d'aquestes traduccions que arriben a una llengua les paraules, les accepcions i els girs que provenen d'altres. Són aquestes traduccions, les que posen a prova la coherència de la llengua d'arribada, la seva capacitat d'adaptació als fenòmens de cada moment.

Òbviament també són aquestes les traduccions que posen en risc, per dir-ho així, la normativa o les expressions més genuïnes i és aquesta mena de contacte entre llengües el que obliga la llengua d'arribada, en el nostre cas la catalana, a plantejar correctament el tractament de la neologia d'importació i deixa en mans de la seva comunitat lingüística la necessària reacció contra els manlleus inadequats.

El procés de mundialització de totes les activitats humanes, des de les econòmiques a les culturals, fins a arribar a les mateixes relacions personals, provoca cada cop més traduccions en tots els camps. I cal tenir en compte que cap llengua franca evita les traduccions. En simplifica, potser, el trànsit entre llengües, però no les evita. Ben al contrari: les promou.

Davant del repte de la mundialització i de la societat de la informació, de les noves tecnologies i d'Internet, en què la presència de l'anglès pot semblar abassegadora, podem afirmar sense embuts que la traducció, que la quantitat de traducció i el seu bon grau d'adaptació a la normativa i d'adopció ordenada de la neologia normalitzada quan aquesta ho requereix, és i serà una mostra d'independència de cada comunitat lingüística.

Si els continguts representen l'aspecte global de la mundialització, les llengües en representen l'aspecte local. La llengua és, per tant, el referent de cada comunitat en el context globalitzat i aquest és, en certa manera, el gran paper del traductor en la societat d'avui: el de garantir la coherència de la normativa i la independència comunicativa d'una llengua.

Per això em sembla adequat que el tema de fons d'aquestes Jornades sigui la relació de la traducció amb la normativa. És evident que la demanda creixent de serveis de traducció de tota mena, escrita i oral, literària, tècnica, científica, administrativa, econòmica, publicitària o jurídica, per a text escrit, per al cinema o la televisió, per a pàgines web i comunicacions empresarials, exigeix cada cop més i més traduccions i traductors i posa sobre la taula cada dia problemes nous a la llengua catalana. Els traductors i traductores assumeixen, aquí, la responsabilitat social de garantir, com deia, la coherència interna de la llengua amb un respecte escrupolós, que no vol dir cec, de la normativa establerta i una disciplina ordenada en la difusió dels temes normalitzats. Aquesta responsabilitat social, que té per finalitat última la de pilotar, de manera ordenada, l'evolució de la llengua i la seva adaptació a les necessitats d'avui, exigeix rigor en la feina i humilitat en les propostes. Sembla evident que l'aplicació de solucions diverses, originals de cada traductor, a cada nova necessitat que la traducció provoca, pot provocar l'afebliment de les propostes, que tendiran a ser originals, però teòriques i poc difoses, i, com a conseqüència, pot provocar l'afebliment de la llengua.

Una part d'aquestes Jornades tindrà per objecte l'estudi i el debat dels problemes que presenta la traducció automàtica i l'assistida per ordinador i l'exposició d'algunes experiències catalanes prou originals en aquest camp.

En aquest sentit l'experiència catalana és enriquidora, estimulant i modèlica. Estic segur que debatre la realitat d'experiències de traducció massiva com la dels periòdics que diàriament surten a doble versió, o l'elaboració de les versions catalanes del BOE serà enriquidor perquè, tot i que no podem dir que siguin experiències estrictament catalanes, Catalunya constitueix un bon laboratori sociolingüístic que hi aporta punts d'interès originals.

I és que la situació sociolingüística de Catalunya planteja també altres reptes gairebé únics en el nostre entorn. Una novel·la francesa, un conte alemany o una pel·lícula americana poden ser traduïdes, a Catalunya mateix, a dues llengües d'arribada: la catalana i la castellana fins i tot per una mateixa persona o equip, cosa que fa més complexa, encara, la problemàtica de la traducció.

Com a director general de Política Lingüística del Govern de Catalunya confio que aquestes Jornades, en les quals es debatrà el paper de la traducció en la salut i en el futur de la nostra llengua, siguin útils a tots vostès, i siguin a més una contribució a l'enfortiment de la llengua catalana.